

Signaleringsanalyse | 'Is het zorgpersoneel klaar voor een tweede golf?'

Analyseperiode: 15 juli – 3 september 2020

Analyse van mediaberichtgeving laat zien dat er een discrepantie bestaat tussen de manier waarop bestuur en personeel aankijken tegen een mogelijke tweede coronagolf. Zorgbesturen geven doorgaans aan klaar te zijn voor een tweede golf; personeel is minder positief – die zijn de eerste golf nog aan het verwerken en geeft aan nog onvoldoende opgeladen te zijn. Nu de crisis zes maanden onderweg is en de vraag 'wanneer komt die tweede golf?' boven de markt hangt, is het goed en nuttig notie te nemen van deze discrepantie en voorbereid te zijn op vragen van de media en de Kamer die willen weten of 'we' écht wel klaar zijn voor coronagolf twee.

1. Bevindingen

- ✓ Er is een dubbele onzekerheid: media speculeren of het toenemende aantal besmettingen een vooraankondiging is van een tweede golf. En heerst er onzekerheid of de tweede golf al is begonnen en of het zorgpersoneel er dan wel klaar voor is.
- ✓ Voorzitters en directeuren binnen de ziekenhuiszorg geven aan de capaciteit op orde te hebben om op te schalen bij een eventuele tweede golf, maar dit heeft vooral betrekking op het aantal ic-bedden en het materiaal. Genoeg ic-personeel blijft voor sommige ziekenhuizen een heikel punt, omdat bij een eventuele tweede golf de reguliere zorg zoveel mogelijk door moet gaan. Het aannemen van nieuwe medewerkers gebeurt, maar is volgens sommigen ook een lange termijnplan. Dit vergroot de druk op zorgmedewerkers die tijdens de eerste golf hard hebben gewerkt. Ziekenhuizen zien dat hun personeel moe is, maar dat de saamhorigheid groot is.
- ✓ Vanuit andere hoeken klinken andere geluiden. NVIC-voorzitter [5.1.2e] ziet dat het zorgpersoneel oververmoeid en uitgeput is. Ook is het ziekteverzuim onder het personeel toegenomen. Volgens [5.1.2e] van NU '91 zijn ziekenhuismedewerkers niet klaar voor een tweede golf. Ook uit een enquête van Nursing blijkt dat 50% van de 3.000 deelnemers niet klaar is voor een tweede golf. Sommigen voelen zich moe, zitten ziek thuis met een burn-out of zijn herstellende van COVID-19.
- ✓ [5.1.2e] UMCG [5.1.2e] legt de vinger op de zere plek: "Ik denk dat we logistiek en organisatorisch klaar zijn voor een tweede golf. Maar ik maak me wel zorgen of we voldoende medewerkers hebben die het weer aan kunnen." Volgens [5.1.2e] wordt de druk op het personeel steeds groter. Ook vindt zorgpersoneel, volgens Veldhuis, dat er vooral over hen wordt gepraat, in plaats van met hen.
- ✓ Hoewel er minder aandacht is voor de vraag 'zijn verpleeghuismedewerkers klaar voor een tweede golf?' lijkt ook hier een discrepantie te bestaan tussen de antwoorden van besturen en die van personeel; besturen hebben er 'vertrouwen' in een tweede golf aan te kunnen en over genoeg beschermingsmiddelen beschikken, terwijl het personeel angstig is voor een tweede golf. [5.1.2e] [5.1.2e] voorzitter van het 'platform verzorgenden' bij de beroepsvereniging V&VN, hoort van collega's dat lang niet elk verpleeghuis over voldoende beschermende middelen beschikt.
- ✓ Volgens een enquête van Tijdschrift voor verzorgenden is meer dan de helft van de ondervraagden nog niet klaar voor een tweede golf. Uit diezelfde enquête blijkt dat een groot deel van het verpleeghuispersoneel zich in de steek gelaten heeft gevoeld omdat zij met klachten door moesten werken en omdat er geen beschermingsmiddelen voorhanden waren in de verpleeghuizen.

2. Een tweede coronagolf

Media speculeren of het toenemende aantal besmettingen een vooraankondiging is van de tweede golf. Hierover blijft veel onzeker. Media schrijven regelmatig over de vraag of er een tweede golf komt en wat Nederland dan zou moeten doen. In de media wordt vaak gesproken over een 'mogelijke', 'eventuele' of 'dreigende' tweede golf. Wanneer de aantallen besmettingen oplopen, worden er quotes gebruikt als: "Het is spannend" en "Verpleeghuizen zetten zich weer schrap voor het virus". Naast onzekerheid op de korte termijn: is er genoeg personeel, zijn zij er mentaal klaar voor en zijn er genoeg beschermingsmiddelen? Is er ook angst voor de lange termijn; hoe zorgen we ervoor dat de reguliere zorg toch door kan gaan? De onzekerheid of en wanneer de tweede golf komt blijft in de berichtgeving wel de boventoon voeren. NRC kopt bijvoorbeeld: 'Pas achteraf blijkt of dit de tweede golf is'. De bereidheid van mensen om zich aan de maatregelen te houden nu de intensive cares niet 'overvol' zijn komt aan bod. Daartegenover staat de angst

van het zorgpersoneel; zo zijn o.a. ic-verpleegkundigen ongerust over de slordige houding van mensen en betrekking tot de coronaregels.

3. Discrepancie tussen bestuur en personeel wat betreft oordeel wel of niet klaar zijn voor een tweede golf

Ziekenhuiszorg

- Tijdens de zomer schrijven media dat de ziekenhuissector zich buigt over de vraag 'Wat te doen bij een tweede golf?'. De kwestie wordt urgent wanneer het aantal coronabesmettingen in Nederland eerder dan verwacht – namelijk half juli – alweer oploopt. De sector kan zich nu over deze vraag buigen, omdat er na de eerste golf meer kennis over het virus is; 'de uitgangspositie is nu beter', schrijft NRC op 22 juli. Wel schrijft de krant dat "deskundigen nog steeds vrezen dat een tweede golf van de epidemie de gezondheidszorg weer kan overbelasten."
- Andere geluiden in de media zijn er over het opschalen van de ic-capaciteit en het kunnen bieden van reguliere zorg tijdens een mogelijke tweede golf. Ziekenhuisbesturen en -managers laten zich uit over hun bezigheden met betrekking tot de uitbreiding van de ic-capaciteit. Brabantse ziekenhuizen geven aan bezig te zijn de ic-capaciteit 'flink op te voeren', maar men vraagt zich af of alle bedden op tijd gereed zijn. Het Amphia Ziekenhuis, het Bravis ziekenhuis, het LangeLand Ziekenhuis en de vier Friese ziekenhuizen geven aan voorbereid te zijn op een mogelijke tweede golf; er is voldoende capaciteit op de ic en zo nodig ruimte om op te schalen.
- Over de zomer heen verschillen de geluiden met betrekking tot de ic-capaciteit. Zo gaat het opschalen van de ic-capaciteit niet overal 'vlekkeloos'. Uit de berichtgeving van de media valt op te maken dat ziekenhuizen het opschalen en het kunnen bieden van reguliere zorg een 'grote puzzel' vinden. De wens om de reguliere zorg bij een eventuele tweede golf zo veel mogelijk door te laten gaan, wordt volgens 5.1.2e 5.1.2e praktisch heel lastig. Ziekenhuizen willen dit graag realiseren, maar tegelijkertijd willen ze hun eigen personeel niet (weer) te zwaar belasten.
- Ook wordt aangegeven dat er te weinig 'kundig' personeel is om tijdens een tweede golf de ic's op te kunnen schalen én reguliere zorg aan te kunnen bieden. Enkele ziekenhuizen hebben extra verpleegkundigen aangenomen, die naast hun werk op de gewone verpleegafdelingen, zijn klaargestoomd om bij een eventuele tweede golf te helpen op de ic. Andere ziekenhuizen zijn nog aan het werven. Twee ziekenhuizen die een tweede golf naar eigen zeggen aankunnen zijn het Amphia Ziekenhuis en het LangeLand Ziekenhuis. Het Amphia Ziekenhuis zegt geen tekort te hebben gehad aan verpleegkundigen tijdens de eerste golf. Het LangeLand Ziekenhuis zegt op dit moment 'voldoende verpleegkundigen' te hebben en contactgegevens te hebben van 'een ruime hoeveelheid' verpleegkundigen die ze kunnen benaderen, mocht dat nodig zijn. Eind augustus komt naar buiten dat het LangeLand wel degelijk op zoek is naar personeel en een website heeft opgezet voor de werving.
- Hoofd intensive care 5.1.2e van het Nijmeegse Radboudumc denkt dat ziekenhuizen nog niet klaar zijn voor een tweede golf. Er is volgens hem minder personeel beschikbaar en het personeel is minder bereid om de uren die ze destijds hebben gedraaid nog een keer te draaien. Mocht er een vergelijkbare golf komen als in april zijn de gevolgen volgens hem groot en zeer onaangenaam.
- Bij het ziekenhuis de Gelderse Vallei zijn er zelfs minder ic-bedden (13 i.p.v. 20) beschikbaar omdat het personeel nu niet dezelfde inspanning kan leveren als eerst. Vooral het personeel van de verpleegafdeling is daar nog niet uitgerust, omdat de reguliere zorg weer moest worden opgepakt.
- 5.1.2e 5.1.2e geeft aan dat er op dit moment te weinig kundig personeel is om tijdens een tweede coronapieak op de ic's op te kunnen schalen én om de reguliere zorg dan gewoon door te laten gaan.
- Het opleiden van extra ic-verpleegkundigen is volgens sommige ziekenhuizen geen oplossing voor op de korte termijn, omdat zo'n opleiding één tot twee jaar duurt en veel geld kost. De onduidelijkheid van de crisis maakt het voor ziekenhuizen lastig om concrete plannen te maken met betrekking tot het aannemen van nieuw personeel.

Is het ziekenhuispersoneel klaar voor een tweede golf?

- Ziekenhuisbesturen en -managers laten zich over het algemeen optimistisch uit over een tweede golf. Ic-manager 5.1.2e van het Bravis Ziekenhuis zegt: "De afgelopen maanden waren fysiek en

- emotioneel zwaar. Gelukkig hebben we veel patiënten kunnen helpen en zijn we als team heel goed uit de crisis gekomen. Die zorg en aandacht voor elkaar houden we vast.”
- Het ziekenhuispersoneel daartegenover is minder optimistisch. Uit een enquête van vakblad Nursing – ingevuld door bijna 3.000 verpleegkundigen werkzaam op een corona-afdeling, op de ic met besmette mensen of in een verpleeghuis – zegt de helft van de zorgmedewerkers niet klaar te zijn voor een eventuele tweede golf. Sommigen voelen zich moe, zitten ziek thuis met een burn-out of zijn herstellende van COVID-19. Slechts één op de tien medewerkers denkt dat de zorg in Nederland klaar is voor een tweede golf en acht op de tien vreest voor een tweede golf. Enkele verpleegkundigen geven aan dat de protocollen voor een tweede golf klaarliggen en de organisatie zich heeft voorbereid, maar dat de verpleegkundigen zelf onvoldoende opgeladen zijn; “De directie is er misschien klaar voor, maar de verpleging zeker niet”, zegt één van de respondenten. Dit blijkt ook wanneer het Amphia Ziekenhuis aangeeft dat er geen sprake is van chronische vermoeidheid onder het personeel en zich baseert op praat sessies met het personeel na de eerste golf. Volgens het ziekenhuis blijkt dit uit de verzuimcijfers, die sinds corona amper gestegen zijn.
 - Volgens 5.1.2e van NU'91 (beroepsorganisatie voor zorgverleners als verpleegkundigen en verpleeghulpverleners) zijn ziekenhuismedewerkers niet klaar voor een tweede golf; “Ze zijn oververmoeid en zitten nog in de traumaverwerking van de eerste golf. [...] In de zorg leer je omgaan met de dood, maar dit is zo extreem geweest. Deskundigen op het gebied van traumaverwerking zeggen dat wat zij hebben meegemaakt, te vergelijken is met een oorlogssituatie.”
 - 5.1.2e UMCG 5.1.2e legt de vinger op de zere plek: “Ik denk dat we logistiek en organisatorisch klaar zijn voor een tweede golf. Maar ik maak me zorgen of we voldoende medewerkers hebben die het weer aan kunnen.” [...] “Ik ga terug, hoe zwaar het ook was.” Zorgmedewerkers geven aan dat een paar weken vakantie genoeg is om tot rust te komen, maar niet om ‘de batterij weer volledig op te laden’. Ook vinden ze dat er vooral ‘over’ hen wordt gepraat, in plaats van ‘met’ hen. In de berichten waar zorgmedewerkers een stem krijgen roepen ze mensen op zich aan de regels te houden, doe het voor jezelf of voor een ander; En “Zorg ook voor ons.”
 - Een bestuursvoorzitter die zich wel zorgen maakt, is 5.1.2e van het Tilburgse Elisabeth-TweeSteden Ziekenhuis. Hij laat weten dat het ziekteverzuim in zijn ziekenhuis is verdubbeld tijdens de coronacrisis.
 - 5.1.2e 5.1.2e denkt ook dat het lastig gaat worden om een eventuele tweede golf op te vangen; “De bottleneck blijft het personeel.” Het personeel is namelijk ‘oververmoeid’, ‘uitgeput’, ‘ziek geworden’, ‘moegestreden’ en ‘mentaal en fysiek op’. 5.1.2e zegt dat in gesprekken met verpleegkundigen “nog wel een beetje boosheid” zit, het geluid dat het zorgpersoneel zich ‘gehoord willen voelen’ komt vaker naar voren.
 - De vele reacties op de tweet van ‘Tommie in de zorg’ laten dit ook zien. Hij tweet: “Ik ben verpleegkundige en ik ben niet klaar voor een tweede corona-golf. Het was echt verschrikkelijk en ik hoop oprecht dat we zoiets nooit meer meemaken.” Tientallen mensen geven aan welk beroep in de zorg zij hebben, en of ze wel of niet klaar zijn voor een tweede golf. Verder wordt er op Twitter vooral over zorgmedewerkers gepraat. Twitteraars uiten hun zorgen over het zorgpersoneel; ze zouden te moe zijn, een trauma hebben opgelopen en mentaal niet klaar zijn voor een tweede golf.
 - Een nachtverpleegkundige geeft aan dat zij blij is weer te werken op haar eigen afdeling in plaats van op de ic. Zij geeft aan dat als zij bij een tweede coronagolf weer terug moet naar de ic, zij ontslag neemt. Volgens de verpleegkundige denkt een deel van haar collega’s daar hetzelfde over.
 - Psycholoog 5.1.2e die de afgelopen maanden als psycholoog in een team personeel in het Amsterdam UMC ondersteunde, zegt dat artsen en verpleegkundigen die met coronapatiënten werkten nog steeds uitgeput zijn; ze zijn ‘overprikkeld’, hebben ‘last van stemmingswisselingen’ en zijn ‘emotioneler’. 5.1.2e zegt dat angst voor een tweede golf ‘enorm’ speelt op de werkvloer en ze vindt het ‘onverantwoord’ om deze groep mensen bij een tweede golf aan te spreken. Ze is bang dat een aantal artsen en verpleegkundigen ‘door zijn hoeven zakt’. Ze heeft nog niemand horen zeggen: “Kom maar op met die tweede golf.”

Verpleeghuiszorg

- Over verpleeghuizen wordt minder geschreven in de media dan over de ziekenhuizen. De vraag of verpleeghuispersoneel klaar is voor een tweede golf komt daardoor ook minder prominent aan bod. De discussie over de rol van ventilatiesystemen in verpleeghuizen krijgt veruit de meeste aandacht.
- De geluiden die te horen zijn in de media of het verpleeghuispersoneel klaar is voor een tweede golf verschillen ook van elkaar; bestuursleden en zorgpersoneel laten ook hier andere geluiden horen.
- Ook op Twitter zijn de signalen tegenstrijdig; sommige zorginstellingen geven aan klaar te zijn voor een tweede golf, waar andere aangeven dat er nu al tekorten zijn aan persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM). De angst bestaat dat er weer in verpleeghuizen wordt bezuinigd op PBM.

Is het verpleeghuispersoneel klaar voor een tweede golf?

- ^{5.1.2e}, bestuurslid bij branchevereniging ActiZ, zegt dat het personeel 'dubbel zo hard' moest werken tijdens de eerste golf, omdat de coronazorg 'bovenop' de reguliere zorg kwam, maar dat ze er desondanks 'vertrouwen' in heeft dat "we een tweede golf aankunnen."
- ^{5.1.2e} van ZorgAccent laat weten dat de verpleeghuizen voldoende PBM hebben. Personeelskrapte wordt ook niet verwacht door ^{5.1.2e} omdat er in coronatijd tientallen nieuwe medewerkers zijn aangenomen bij ZorgAccent.
- ^{5.1.2e} van het 'platform verzorgenden' bij de beroepsvereniging V&VN en werkend in een verpleeghuis in Noord-Brabant, kijkt eind juli juist met angst naar het stijgende aantal besmettingen. ^{5.1.2e} hoort van collega's dat lang niet elk verpleeghuis over voldoende beschermende middelen beschikt.
- ^{5.1.2e} van NU'91 zegt dat de thuiszorg zwaar is getroffen door het tekort aan PBM en dat dit voor veel onrust en gevoelens van angst zorgde. Haar advies aan thuiszorgorganisaties is; "Luister goed naar je zorgpersoneel. Zorg dat er voldoende beschermende middelen en testen op voorraad zijn. Zodat men zich daar geen zorgen over hoeft te maken en alle aandacht gericht kan zijn op goede zorg."
- Zes zorgorganisaties (De Landelijke Huisartsen Vereniging, het Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG), de organisatie voor eerstelijnszorg InEen, de beroepsvereniging voor verzorgenden en verpleegkundigen (V&VN) en de branchevereniging van zorgorganisaties (ActiZ) en thuiszorg (Thuiszorgnl)) vinden dat zorgpersoneel beter beschermd moet worden bij een nieuwe golf. Ze willen bijvoorbeeld dat er regionale voorraden van beschermingsmiddelen komen, zodat zorgpersoneel sneller de beschikking krijgt over mondkapjes, handschoenen, schorten en schermen in gebieden waar een uitbraak is. De organisaties willen ook dat mensen die in de zorg werken voorrang krijgen bij coronatests.
- Uit een enquête van het Tijdschrift voor verzorgenden blijkt dat meer dan de helft van het ondervraagde zorgpersoneel in verpleeghuizen en in de thuiszorg nog niet klaar is voor een tweede coronagolf. Ongeveer 70% is vermoeid en ruim de helft kampt met een slaapttekort. Een aantal is zelf herstellende van COVID-19. Om klaar te zijn voor een tweede golf is meer personeel nodig en moet er meer beschermingsmiddelen komen, zeggen ze.
- Uit diezelfde enquête blijkt dat veel zorgpersoneel zich in de steek gelaten voelt door de overheid en het RIVM. 93% van de ondervraagden zegt dat er alleen oog was voor de intensive cares. Veel respondenten laten weten dat ze zich in de steek gelaten voelden. Zo moest veel zorgpersoneel in verpleeghuizen en in de thuiszorg gewoon aan het werk als ze coronaklachten hadden. Daarnaast waren er nauwelijks beschermende middelen, zoals mondkapjes. De verpleegkundigen denken dat er op die manier veel mensen zijn besmet in verzorgingshuizen.
- Een andere belangrijke les die naar voren komt is dat de verpleeghuizen 'nooit meer op slot' mogen, want dat was een 'afschuwelijk drama'. Uit een rondgang van De Gelderlander blijkt dat verpleeghuizen bedden vrijhouden om besmette ouderen afgezonderd te kunnen verzorgen bij een tweede uitbraak. Het personeel dat deze ouderen verzorgt zal dan geen contact meer hebben met andere medewerkers.
- Branchevereniging ActiZ meldt dat meer zorginstellingen 'corona-units' inrichten ter voorbereiding op een tweede golf; "Zo kun je al vroeg een grotere uitbraak proberen te voorkomen". Sommige organisaties geven aan dat elke locatie een eigen crisisteam heeft. ActiZ ziet dat organisaties voldoende beschermingsmiddelen inkopen. Ook kopen grotere organisaties coronatesten in, omdat ze niet volledig afhankelijk willen zijn van de testlocaties van de regionale GGD.